
**ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ
УНИВЕРСИТЕТИ**

**ИҚТИСОДИЁТ
ВА
ТАЪЛИМ**

1

2021

Тошкент

**МОЛИЯ ВА СОЛИҚЛАР
ФИНАНСЫ И НАЛОГИ**

Дустов Ф.И.	Венчур молиялаштиришнинг халқаро тажрибаси: АҚШда венчур молиялаштиришнинг институционал жиҳатлари.....	131
Мусалимов Ш.И.	Жисмоний шахсларнинг кўчмас мулккани солиққа солишда илғор хориж тажрибаси ва уни мамлакатимизда қўллашнинг ўзига хос хусусиятлари.....	136
Урманбекова И.Ф.	Корхоналар молиявий ресурслари, уларнинг зарурияти ва шакллантириш асослари.....	142

**ХИЗМАТ КЎРСАТИШ
СФЕРА УСЛУГ**

Джураева Д.Д.	Хизматлар соҳасини ривожлантиришда инновацион салоҳият ва ёндашувларни тадқиқ этишнинг методологик масалалари.....	148
Исмаилова Н.С., Исаев Қ.А., Ҳамидов И.И. Саттаров Ш.Х.	Ўзбекистон транспорт коридорлари кенгайтириши доирасида бир макон бир йўл лойиҳаси амалга оширишнинг замонавий тенденциялари.....	156
	Хизмат кўрсатиш корхоналарида харажатларини камайтириш ва ундан олинган фойдани кўпайтириш асосида самарадорликни ошириш.....	171

**ТАЪЛИМ
ОБРАЗОВАНИЕ**

Салихов Н.Д.	Мактабгача таълим ташкилотини бошқаришда ташкилий-ҳуқуқий усулларнинг аҳамияти.....	175
Ҳакимов Н.Х., Абдумаликов А.А. Ҳакимов Ғ.Қ.	Совместные международные образовательные программы как важная форма подготовки высококвалифицированных кадров в Узбекистане.....	181
	Олий таълим муассасаси таълим сифатини бошқариш самарадорлигини ошириш йўллари.....	187
Сафаров О.А.	Таълим тизими бошқарувида стратегик менежмент механизмлари ва бошқарув моделларининг ўрни.....	190

**ДЕМОГРАФИЯ, МЕҲНАТ ИҚТИСОДИЁТИ
ДЕМОГРАФИЯ, ЭКОНОМИКА ТРУДА**

Юсупов Р.А.	Камбағалликнинг мазмуни, сабаблари ва асосий кўрсаткичлари.....	197
Базарова Г.Г.	Худудий меҳнат бозорини ривожлантиришнинг кластер шаклини яратиш.....	201
Абдураманов Х.Х.	Хорижий мамлакатларнинг эрта турмуш ва эрта туғруқ ҳолатларини олдини олиш борасидаги тажрибалари.....	207

**МИНТАҚА ИҚТИСОДИЁТИ
РЕГИОНАЛЬНАЯ ЭКОНОМИКА**

Ғафоров У.У.	Меҳнат ресурсларидан самарали фойдаланишни таъминлашда Қашқадарё вилоятини комплекс ривожлантириш ва инвестицион муҳит самарадорлигини ошириш.....	213
--------------	--	-----

**КОРХОНА ИҚТИСОДИЁТИ
ЭКОНОМИКА ПРЕДПРИЯТИЯ**

Махкамбоев К.А.	Автотранспорт корхоналари иқтисодий салоҳияти кўрсаткичлар бўйича рейтинг натижасининг қиёсий таҳлили.....	217
-----------------	--	-----

**ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ ИҚТИСОДИЁТИ
ЭКОНОМИКА СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА**

Топилдиев С.Р.	Мамлакатимизда аграр соҳани давлат томонидан қўллаб-қувватлаш механизмларини такомиллаштириш йўллари.....	221
Амиров Л.Ф. Маматкулов Б.Х.	Аграр секторни барқарор ривожлантиришнинг услубий жиҳатлари.....	224
	Фермер хўжаликларида чорвачилик маҳсулотлари етиштиришни ривожлантириш - камбағалликни қисқартиришнинг устувор йўналишларидан биридир.....	232
Кушаров З.К.	Турли хўжалик юритиш шаклларидаги қишлоқ хўжалиги корхоналарида гўшт ишлаб чиқаришнинг аҳамияти.....	238
Мирзаев С.А.	Қишлоқ хўжалиги тизимида техник хизмат кўрсатишнинг ўзига хос хусусиятлари.....	241
Мирзаев А.Қ.	Суғориладиган ерлардан фойдаланишнинг иқтисодий-экологик самарадорлиги.....	244

**РЕКРЕАЦИЯ ВА ТУРИЗМ
РЕКРЕАЦИЯ И ТУРИЗМ**

2021
йил
1-сон

Мамаджанов А.А.	Ўзбекистонда туризм ёрдамчи ҳисоби жадвалларини ишлаб чиқиш ва улардан фойдаланиш тартибини такомиллаштириш.....	248
Мўминов Х.И., Абдуллаева Ҳ.	Пандемиянинг Ўзбекистон туризми ривожланишига таъсири.....	253

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 2 мартдаги “2017 — 2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича ҳаракатлар стратегиясини «Илм, маърифат ва рақамли иқтисодий ривожлантириш йили»да амалга оширишга оид Давлат дастури тўғрисида” ги ПФ-5953-сон Фармони

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Шахсий ёрдамчи, деҳқон ва фермер хўжаликларига чорва молларини кўпайтиришни рағбатлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 2006 йил 23 мартдаги ПҚ-308-сонли қарори, <http://info@Gov.uz>.

4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Шахсий ёрдамчи, деҳқон ва фермер хўжаликларига чорва моллар кўпайтиришни рағбатлантиришни кучайтириш ҳамда чорвачилик маҳсулотларини ишлаб чиқаришни кенгайтириш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги 2008 йил 21 апрелдаги ПҚ-842-сонли қарори, <http://info@Gov.uz>.

5. А.А.Файзиев, З.К.Кушаров. Гўшт етиштириш динамикасининг статистик таҳлили(Мақола). Ўзбекистон аграр фани хабарномаси, 2020 йил, 4 (82)-сон. 34-38 бетлар.

6. Н.Х.Норалиев, З.К.Кушаров. Рақамли иқтисодий шароитда чорвачилик маҳсулотлари етиштириш жараёнларини моделлаштириш (монография). “Иқтисод-молия” нашриёти, “Хумоюнбек-истиқлол мўжизаси” босмахонаси. Тошкент – 2019 й.

7. E.Yusupov, Z.Kusharov, Z.Siddikov, N.Alieva. Key problems of agricultural policy: food security and diversification(article). Journal of Science and Healthcare Exploration (JSHE) Bi-Monthly, Peer-Reviewed, Refereed, Indexed Journal, 30/06/2019, Page 1-7

8. А.У.Абдурахимов, З.К.Кушаров. Қишлоқ хўжалигида гўшт ишлаб чиқаришнинг иқтисодий самарадорлиги ва уни ошириш истиқболлари (монография). “Rep-Poligraf” МЧЖ босмахонасида чоп этилди.7,2 б.т., Тошкент-2012 й

9. Stat.uz- маълумотлари

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ ТИЗИМИДА ТЕХНИК ХИЗМАТ КўРСАТИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ

**Мирзаев Сарварбек Авазбекович -
Андижон иқтисодий ва қурилиш институти
Ижтимоий-иқтисодий фанлар кафедраси катта ўқитувчиси,**

Аннотация: Мақолада қишлоқ хўжалиги техникаларидан фойдаланиш ва техник сервис йўналишлари бўйича кадрлар тайёрлашни йўлга қўйиш, қишлоқ хўжалиги корхоналарини бошқариш тизими, ишлаб чиқариш самарадорлиги, қишлоқ хўжалигини ривожлантириш, хизмат кўрсатиш марказининг тузилишининг вазибалари, функциялари, хизмат кўрсатиладиган ускуналарнинг ҳолати ва фаолияти тўғрисидаги маълумотлар берилган.

Калит сўзлар: консалтинг, машина-трактор парк, диагностика, техник ўқитиш, утилизация, техник хужжатлаштириш, менежмент, модернизация.

ОСОБЕННОСТИ ТЕХНИЧЕСКИХ УСЛУГ В СИСТЕМЕ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

Аннотация: В статье представлена информация об организации обучения работе с сельскохозяйственной техникой и ее техническому обслуживанию, системе управления сельскохозяйственными предприятиями, эффективности производства, развитию сельского хозяйства, структуре и функциях сервисного центра, состоянии и эксплуатации техники.

Ключевые слова: консалтинг, машинно-тракторный парк, диагностика, техническое обучение, утилизация, техническая документация, менеджмент, модернизация.

FEATURES OF TECHNICAL SERVICES IN THE AGRICULTURAL SYSTEM

Abstract: The article provides information on the organization of training in working with agricultural machinery and its maintenance, the management system of agricultural enterprises, production efficiency, agricultural development, the structure and functions of the service center, the state and operation of equipment.

Keywords: consulting, machine and tractor fleet, diagnostics, technical training, utilization, technical documentation, management, modernization.

Ўзбекистон иқтисодийнинг барқарор ривожланишида қишлоқ хўжалигининг ўрни беқиёсдир. Иқтисодийнинг барқарор ривожлантиришида қишлоқ хўжалиги техника хизмати муҳим аҳамият касб этади. Техника бу, деҳқоннинг қаноти. Бу нақл бежизга айтилмаган. Шундай экан, мамлакатимиз қишлоқ хўжалигини замонавий техникалар билан ўз вақтида таъминлаш ва юртимиз равнақи, халқимиз фаровонлиги йўлида меҳнат қилиш муҳимдир. Бугунги кунда, қишлоқ хўжалиги экинларини ўз

вақтида бажарилишини таъминлаш учун техника воситаларига техник хизмат кўрсатиш муҳим ҳисобланади.

Бундан кўриниб турибдики, Иқтисодий-техник модернизация қилиш даврида қишлоқ хўжалигида техник хизмат кўрсатишни бошқариш тизимини шакллантиришнинг аҳамияти ортиб бормоқда.

Президентимизнинг 2019 йил 31-июлдаги “Қишлоқ хўжалиги машинасозлигини жадал ривожлантириш, аграр секторни қишлоқ хўжа-

лиги техникалари билан таъминлашни давлат томонидан қўллаб-қувватлашга оид чора-тадбирлар тўғрисида”[1] ПҚ-4410-сон қарори бу тизимда муҳим омил бўлиб бормоқда. Қарорнинг дастурига “Етакчи хорижий консалтинг компанияларини жалб этган ҳолда қишлоқ хўжалиги машинасозлиги соҳасини 2025 йилга қадар ривожлантириш стратегиясини ишлаб чиқиш ва тасдиқлаш” киритилган. Асосий эътибор Хорижий давлатларнинг етакчи олий таълим муассасалари билан биргаликда икки томонлама диплом бериладиган қўшма дастурлар асосида қишлоқ хўжалигини механизациялаш, қишлоқ хўжалиги машинасозлиги ҳамда қишлоқ хўжалиги техникаларидан фойдаланиш ва техник сервисни йўналишлари бўйича кадрлар тайёрлашни йўлга қўйишга қаратилган.

Бу борада бир қатор вазифалар белгиланган:

1. Машина ва трактор паркларини модернизация қилиш, техник хизмат кўрсатиш ҳамда таъмирлаш;

2. Техник воситаларни диагностика қилиш, техникани узоқ муддат сақлаш;

3. Машина ва трактор паркларининг мавжуд техникаларини янгилаш, техник хизмат кўрсатишга ихтисослаштириш;

4. Қишлоқ хўжалиги техникаларига техник хизмат кўрсатиш учун кўчма сервис машиналарини ташкил қилиш;

5. Мавжуд техник хизмат кўрсатиш марказининг жиҳозларини модернизация қилиш, замон талабига жавоб берадиган техникалар ҳамда малкали кадрлар билан таъминлаш.

Техник хизмат кўрсатиш деганда, янги ёки таъмирдан чиққан техника воситаларини чиниқтириш ёнилғи билан таъминлаш, техник кўриқдан ўтказиш ва таъмир қилиш тушунилади.

Техник хизмат кўрсатиш ва таъмирлаш - машинанинг ишлаш қобилиятини сақлаш, тиклашга қаратилган комплекс ишлардан иборат[2]. Қишлоқ хўжалиги корхоналарини умумий илмий назария асосида бошқариш, унинг қонуниятларини чуқур тадқиқ қилиш, бошқаришнинг самарали техник воситаларини яратиш, бошқариш фаолиятини такомиллаштиришнинг янги имкониятларини аниқлайди.

Қишлоқ хўжалиги корхоналарини бошқариш тизими:

- бошқарилаётган объектлар ҳолати ҳақида ахборот олиш ва таҳлил қилиш;

- бошқариш бўйича қарорлар қабул қилиш;

- объектларга бошқарув таъсирларини ўтказиш;

- объектларнинг янги ҳолати ҳақида ахборот олиш ва таҳлил қилиш.

Ишлаб чиқариш самарадорлиги кўп жиҳатдан менежмент усулларининг мукамаллиги ва тўғри шакланганлиги билан узвий боғлиқдир. Менежмент усуллари бу - бошқарув субъектининг бошқарув объектига мақсадли йўналтирилган таъсир ўтказиш усуллари бўлиб, яъни унинг вазифаси бошқарувнинг ишлаб чиқариш жамоаси олдига қўйилган мақсадлари мувофиқлаштиришни таъминлашдан иборатдир[3].

2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясининг 3.3-бандида Қишлоқ хўжалигини модернизация қилиш ва жадал ривожлантириш бўйича алоҳида урғу бериб ўтилган.

Қишлоқ хўжалигини ривожлантиришда:

- хорижий тажрибалар асосида қишлоқ хўжалигига замонавий техника ва технологияларини жорий этиш;

- молиялаштириш механизмларини такомиллаштириш;

- Республикамизда ишлаб чиқарилган ва хориждан импорт қилинаётган қишлоқ хўжалиги техникаларини даврий синовдан ўтказиб бориш;

- қишлоқ хўжалигини механизациялаш даражасини ошириш;

- техника ва технологияларнинг замонавий турларини фаол жорий қилиш бўйича инновацион илмий-техник ечимларини ишлаб чиқиш;

- давлат илмий-техник дастурларни шакллантириш;

- қишлоқ хўжалиги механизация даражасини ошириш;

- қишлоқ хўжалиги техника ва агрегатларидан фойдаланиш самарадорлиги ва сифатини ошириш;

- машина-трактор паркларининг фаолиятини такомиллаштириш;

- доимий равишда қишлоқ хўжалигини техникалар билан таъминлаш;

- қишлоқ хўжалиги техникаларига техник хизмат кўрсатиш ишларини яхшилаш;

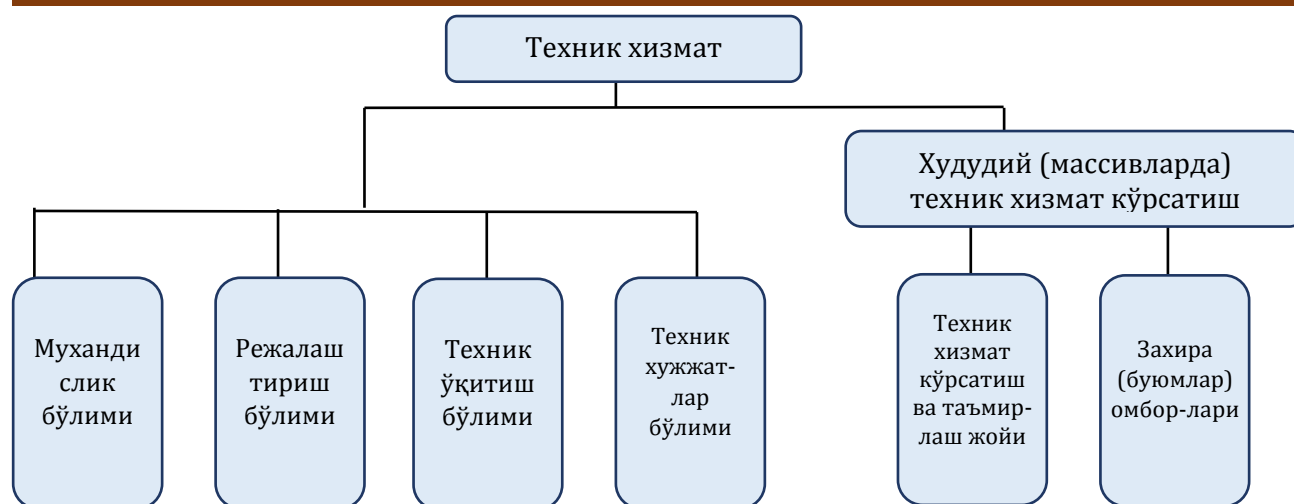
- қишлоқ хўжалигини янги замонавий техникалар билан таъминлаш;

- қишлоқ хўжалигини ривожлантиришда фаол иштирок этганларни рағбатлантириш механизмларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш;

- қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини сақлаш ва чуқур қайта ишлашни амалга ошириш керак.

Мазкур вазифани ривожлантиришда асосий эътиборни машиналар ишончилигини ошириш ва машина трактор паркни, таъмирлаш, техник хизмат кўрсатиш сервис ва сақлаш базасини яратиш, уни янада такомиллаштириш ишларига қаратилиши керак.

ҚИШЛОҚ ХҲЖАЛИГИ

1-расм. Техник хизмат кўрсатиш бўлими тузилмаси

Қишлоқ хўжалигида техник хизмат кўрсатиш бўлимини ташкил қилиш керак. Хизмат кўрсатиш марказининг тузилиши ва функциялари хизмат кўрсатиладиган ускуналарнинг ҳолати ва фаолият кўламига боғлиқ (1-расм).

Мухандислик бўлимининг вазифасига, ишлаб чиқариш жараёнларини синовдан ўтказиш, ишлатиш, техникани ишлаб чиқариш стандартига мувофиқлигини таъминлаш, технологик муаммоларни туб сабабини аниқлаш, таҳлил қилиш, техник тузатиш ҳамда статистик маълумотларни ишлаб чиқиш киради.

Режалаштириш бўлимининг вазифасига, фаолиятини иқтисодий режалаштириш, статистик маълумотларни таҳлил қилиш, корхонанинг келажакдаги ишларини режалаштириб техникага бўлган талабни ўрганишдан иборат.

Техник ўқитиш бўлимининг вазифасига, янги кадрларни тайёрлайди ва турли тоифадаги ишчиларни малакасини оширади, мустақил таркибий бўлим ҳисобланиб тўғридан-тўғри техник кадрларни малакасини ошириш марказига бўйсунди.

Техник хужжатлаштириш бўлими, корхонанинг таркибий бўлинмаларининг барча раҳбарларини зарур бўлган қонун, қарор ва низомлар билан таъминлайди, шунингдек, техник хужжатларни ҳисобини юргизади, кўпайтиради, сақлайди ва ўзгарган норматив меъёрий хужжатларни жойларга етказиши ҳамда муддати ўтган хужжатларни давлат архивига топширади.

Техник хизмат кўрсатиш ва таъмирлаш жойи, вазифаси, носозликлар пайдо бўлишининг олдини олиш, машиналарни иш ҳолатда бўлиши учун эҳтиёт қисмларини текшириш, тозалаш, мойлаш, маҳкамлаш ва созиладан иборат. Бу ер техник профилактика жойи ҳисобланади.

Захира (буюмлар) омборлари, бу ерда, эҳтиёт қисмлар сақланади, техник хизмат кўрсатиш ва таъмирлаш жойига яқин жойда жойлашган бўлади.

Республикамыз қишлоқ хўжалигининг асосий кўрсаткичларига тўхталиб ўтамиз.

Қишлоқ хўжалигининг асосий кўрсаткичлари[4]

	2017	2018	2019	2020 йил январь-июнь
Қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқаришнинг ўсиш суръати, ўтган йилга нисбатан фоизда	101,0	100,2	103,3	102,7
шу жумладан:				
деҳқончилик	98,2	95,8	104,8	104,0
чорвачилик	104,1	105,7	101,6	101,6

Республика бўйича қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқаришнинг асосий ўсиш суръати йилларга нисбати кўриб чиқадиган бўлса 2017 йил 101,0 фоиз, 2018 йил 100,2 фоиз, 2019 йил 103,3 фоиз ҳамда 2020 йил 102,7 фоизда ўсиш ҳолатларини кўришимиз мумкин.

Қишлоқ хўжалигида техник хизмат кўрсатишни ривожлантириш бўйича таклифлар.

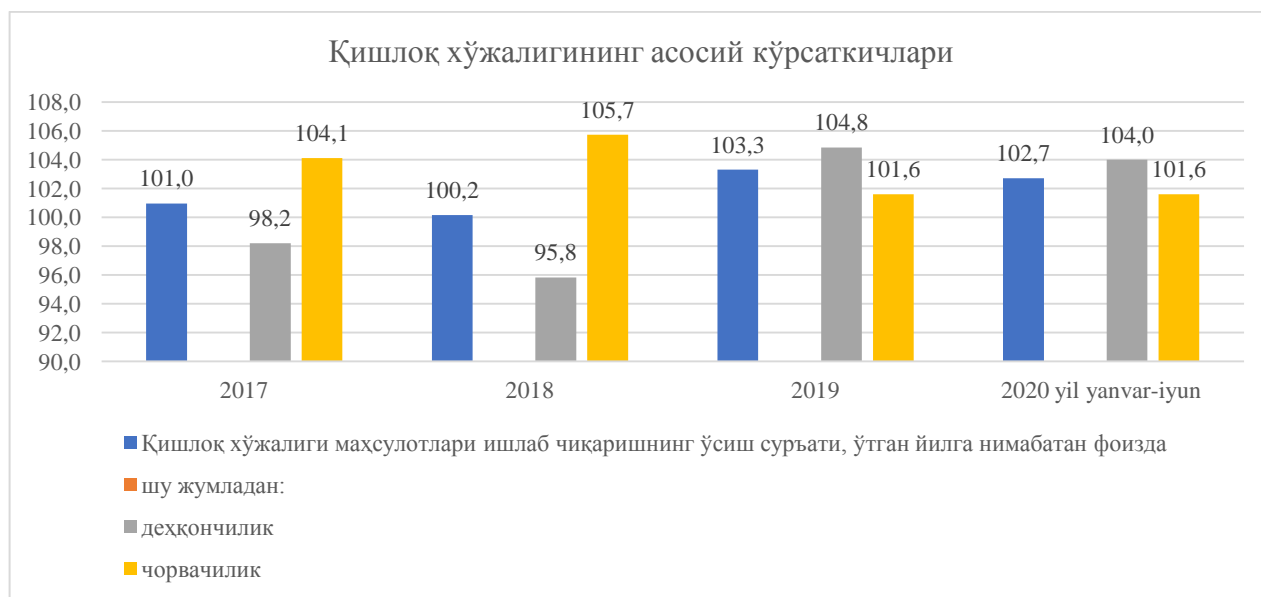
1. “Агросервис МТП” МЧЖларида техник хизмат кўрсатиш ва таъмирлаш ишларини олиб бориш учун малакали моторист, ташхисчи, токар, пайвандчи ва чилангарларни жалб қилиш.

2. Техник хизмат кўрсатиш ва таъмирлаш сифатини яхшилаш учун зарур эҳтиёт қисмлар, машина, механизм ва жихозлар билан таъмирлаш, эскирганларини утилизация қилиш керак.

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ

3. Фермерлар томонидан техникаларга сервис ва таъмирлаш ишларини ўз вақтида ба-жарилишини таъминлаш керак.

4. “Агросервис МТП” МЧЖ томонидан сифатли сервис техник хизмат кўрсатишни амалга оши-ришни амалга ошириш керак.

Хулоса ўрнида шуни айтиш мумкинки, Республикамиз вилоятларида қишлоқ хўжалигида намунавий хизмат кўрсатиш тизимини яратиш долзарб масала ҳисобланади, агар ушбу

муаммолар секин аста бартараф этилса келгусида қишлоқ хўжалигида техник хизмат кўрсатиш бўйича муаммо ва камчиликлар камайиб боради.

Манба ва адабиётлар рўйхати:

1. 2019 йил 31-июлдаги “Қишлоқ хўжалиги машинасозлигини жадал ривожлантириш, аграр секторни қишлоқ хўжалиги техникалари билан таъминлашни давлат томонидан қўллаб-қувватлашга оид чора-тадбирлар тўғрисида” ПҚ-4410-сон қарори.
2. И.А.Аширбеков, И.Г.Горлова, Машиналар ишончлилиги ва техник сервис. Т.2011 й. 102-бет.
3. Ғ.А. Саматов, И.Б. Рустамова, У.А. Шерипбаева, Қишлоқ хўжалиги иқтисодий ва менежменти. Дарслик. Тошкент. 2012. 8-бет (320 б).
4. <https://stat.uz/uz/180-ofytsyalnaia-statystyka-uz/6571-qishloq-xo-jaligi>

СУҒОРИЛАДИГАН ЕРЛАРДАН ФЙДАЛАНИШНИНГ ИҚТИСОДИЙ-ЭКОЛОГИК САМАРАДОРЛИГИ

Мирзаев Абдулла Курбанович -
Термиз давлат университети доценти

Аннотация. Мамлакатда суғориладиган ерлардан фойдаланиш самарадорлигини оширишда экологик омиллар муҳим ўрин тутади. Мазкур мақолада қишлоқ хўжалигида ер ва сув ресурсларидан фойдаланишнинг иқтисодий-экологик кўрсаткичини аниқлаш бўйича муҳим хулоса ва таклифлар берилган.

Калит сўзлар: иқтисод, экология, самарадорлик, мелиорация, суғориладиган, капитал маблағ, тадбир, ресурс, халқ хўжалиги, фойдаланиш.

Аннотация. Экологические факторы играют важную роль в повышении эффективности использования орошаемых земель в стране. В данной статье предложены важные рекомендации для определения экономическо-экологических показателей эффективности использования земельных и водных ресурсов в сельском хозяйстве.

Ключевые слова: экономика, экология, эффективность, мелиорация, орошение, капитал, финансовый, ресурс, фактор, народное хозяйство, использование.

Annotation. Ecological factors play an important role in increasing the efficiency of irrigated land use in the country. This feature provides important conclusions and recommendations for determining the economic and environmental indicators of the use of land and water resources in agriculture.

Key words: economy, ecology, efficiency, reclamation, irrigate, capital, financial, measure, resource, national economy, use.